

Järelekontrollkäik MTÜ Maria Lastekeskusesse Tapal

(1) 20.06.2012 viisid õiguskantsleri nõunikud läbi järelkontrollkäigu MTÜ Maria Lastekeskusesse eesmärgiga kontrollida, kuidas on asenduskodu täitnud õiguskantsleri nõunike 07.06.2011 kontrollkäigu järel tehtud soovitusi ja ettepanekuid¹.

08.06.2012 andis Lääne-Viru maavanem korraldusega nr 1-1/477 asenduskodule tegevusloa asenduskoduteenuse osutamiseks kuni kaheksale lapsele. Tegevusluba kehtib 21.06.2012 – 20.06.2017.²

(2) 07.06.2011 toimunud kontrollkäigu järel tehtud ettepanekud ja soovitusel puudutasid informaalset asendushooldusel olevale lapsele tema erivajadustele vastava abi tagamist; laste ja kasvatajate suhtarvu ning ruumide ja sisustuse kohta sotsiaalhoolekande seaduses (SHS) või selle alusel antud õigusaktides kehtestatud nõuete järgimist.

(3) Õiguskantsleri nõunikud tutvusid järelkontrollkäigu raames laste elamistingimustega ning vestlesid asenduskodu direktoriga. Samuti vestlesid õiguskantsleri nõunikud usalduslikult kaheksa lapsega.

(4) Asenduskodu direktori esitatud nimekirja alusel elab asenduskodus kümme last, kellest kaheksa on asenduskoduteenusel, üks turvakoduteenusel ja üks hooldamisel vanema nõusolekul ning MTÜ Peeteli Kiriku Sotsiaalkeskuse ja MTÜ Maria Lastekeskuse vahel sõlmitud lepingu alusel. Lisaks elab asenduskodus üks endine asenduskodu hoolealune, kes on 25-aastane.

Järgnevalt on välja toodud 07.06.2011 kontrollkäigu järel tehtud soovitusel ja ettepanekud ning järelkontrolli tulemused nende täitmise kohta.

(4.1) Laste turvalisuse tagamine ja tervise kaitse

07.06.2011 kontrollkäigu järel juhtis õiguskantsler MTÜ Maria Lastekeskuse direktori tähelepanu asjaolule, et ka asenduskoduteenusel suunatud laste arvu kasvades tuleb täita nõudeid, mis on sotsiaalhoolekande seaduses kehtestatud pere suurusele ja töötajate arvule ning tervisekaitsenõudeid magamistubadele ja nende sisustusele. Laste arvu kasvades üle kaheksa, soovitas õiguskantsler luua asenduskodus kaks peret, kus mõlemas on ööpäevaringselt tööl üks kasvatusala töötaja.

(4.1.1) 20.06.2012 järelkontrollkäigu ajal esitatud nimekirja järgi elas asenduskodus kümme last, kellest kaheksa oli asenduskoduteenusel, üks turvakoduteenusel ja üks hooldamisel vanema nõusolekul ning MTÜ Peeteli Kiriku Sotsiaalkeskuse ja MTÜ Maria Lastekeskuse vahel sõlmitud lepingu alusel. Lisaks elas asenduskodus üks endine asenduskodu hoolealune, kes on 25-aastane.

Kuni 20.06.2012 kehtinud tegevusloa järgi võis asenduskodu teenust osutada kuni kümnele lapsele. Alates 21.06.2012 kehtiv tegevusluba lubab teenust osutada maksimaalselt kaheksale lapsele.

¹ Kättesaadav: <http://oiguskantsler.ee/et/seisukohad/seisukoht/kontrollkaik-mtu-maria-lastekeskus-tapal>.

² Kuni 20.06.2012 kehtinud tegevusloa järgi võis MTÜ Maria Lastekeskus asenduskoduteenust osutada kuni kümnele lapsele.

Viimastel andmetel on asenduskodus asenduskoduteenusel endiselt kaheksa last, lisaks üks laps hooldamisel vanema nõusolekul ning üks täiskasvanud endine hoolealune.

Järelkontrollkäigul selgus, et ööpäevaringselt on asenduskodus tööl üks kasvataja. Seda kinnitas ka direktor oma kirjalikus vastuses õiguskantslerile. Direktori sõnul on kasvatajale lisaks päevasel ajal tööl veel direktor, raamatupidaja ja kokk, kes samuti tegelevad lastega. Majandustegevuse registris viimatinimetatud isikuid kasvatusala töötajatena ära ei ole toodud.³

Järelkontrollkäigul lastega vesteldes selgus, et mõned lapsed on aeg-ajalt teiste laste suhtes vägivaldsed, mistõttu neid kardetakse.

(4.1.1.1) SHS § 15¹ järgi on asenduskoduteenuse eesmärk lapsele tema põhivajaduste rahuldamiseks peresarnaste elutingimuste võimaldamine, talle turvalise ja arenguks soodsa elukeskkonna loomine ning lapse ettevalmistamine võimetekohaseks toimetulekuks täiskasvanuna. Selleks on asenduskoduteenuse osutaja vastavalt SHS § 15⁸ lg 5 punktile 1 kohustatud tagama asenduskoduteenusel viibiva lapse hooldamise, kasvatamise, arendamise ja turvalisuse.⁴

SHS § 48 lg 16 teise lause alusel võib asenduskodu pere koosneda maksimaalselt kaheksast lapsest. SHS § 15⁸ lg 3 järgi peab asenduskodu iga pere kohta olema ööpäev läbi tööl vähemalt üks kasvatusala töötaja, kui pere lapsed viibivad asenduskodus. Teisisõnu peab iga kaheksa lapse kohta tööl olema vähemalt üks kasvataja.

Seadus on ette näinud nõuded laste ja kasvatajate suhtarvu kohta, mis on oluline asenduskoduteenuse kvaliteedi näitaja. Piisava arvu kasvatusala töötajate olemasolu on vajalik, et tagada iga pere iga lapse turvalisus ja heaolu. Mida väiksem on laste arv kasvataja kohta, seda enam jõuab kasvataja lastega tegeleda. Personaalne tegevus lapsega on üks olulisemaid komponente asenduskoduteenuse sisu ja eesmärgi täitmisel.⁵

Asenduskodus muudel teenustel olevad lapsed elavad samas peres asenduskoduteenusel olevate lastega ning neile osutatav teenus on sisuliselt sama.

Varjupaigateenust ehk turvakoduteenust on kirjeldatud laste turvakoduteenuse kui kohaliku omavalitsuse sotsiaalteenuse soovituslikes juhistes.⁶ Muu hulgas tuleb turvakoduteenuse raames lapse eest hoolitseda, teda arendada ja nõustada, luua talle sobivad tingimused õppimiseks ja toetada teda õppetöös, samuti korraldada vaba aja tegevusi, toetades laste eakohast arengut. Selleks vajab turvakoduteenusel olev laps piisavalt individuaalset tähelepanu, tuge ja hoolt, mida on võimalik tagada väiksemas lasterühmas, samamoodi nagu asenduskoduteenusel olev laps.

³ Majandustegevuse register (MTR). Kättesaadav: <http://mtr.mkm.ee>.

⁴ Nende kohustuste täpsem sisu on sätestatud sotsiaalministri 16.10.2007 määruse nr 66 „Kohaliku omavalitsuse poolt kogutavate ja säilitatavate asenduskoduteenusel viibiva lapse dokumentide loetelu, asenduskoduteenuse osutajale üle antavate asenduskoduteenusel viibiva lapse dokumentide loetelu ning asenduskoduteenuse osutaja kohustuste täpsem sisu kehtestamine“ §-s 3.

⁵ Seletuskiri sotsiaalhoolekande seaduse, käibemaksuseaduse, rahvatervise seaduse, riigilõivuseaduse ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu 918 SE juurde, lk 26. Kättesaadav Riigikogu kodulehel: www.riigikogu.ee

⁶ Kättesaadav: <http://www.sm.ee/tegevus/sotsiaalhoolekande/kohalike-omavalitsuste-sotsiaalteenuste-soovituslikud-juhised/turvakoduteenus-lapsele.html>.

Seega tuleb pere suuruse ja vajaliku arvu kasvatajate nõuetele vastavuse puhul arvestada kõikide asenduskoduteenusel olevate lastega, kuna asenduskoduteenusel oleval lapsel on seadusest tulenevalt õigus kasvada maksimaalselt kaheksalapselises peres ning vähemalt ühe kasvataja hoole all.

Üle kaheksa lapse ja vaid ühe kasvatajaga pere puhul on tegemist sotsiaalhoolekande seaduse rikkumisega.

Asjaolu, et lapsed ei tunne ennast asenduskodus alati turvaliselt ning esineb lastevahelist vägivalda, annab tunnistust, et vaid ühe vastavate oskuste ja teadmistega kasvatajaga ei suuda lastekeskus tagada kõikide laste turvalisust ning ennetada konflikte laste vahel. Seega on kõikidele lastele piisava tähelepanu ja mõtestatud tegevuse ning nende üle järelevalve tagamiseks lastekeskuses vaja rakendada tööle samaaegselt rohkem kui üks kasvataja.

(4.1.1.2) Asenduskodu lapsel on õigus olla hooldatud piisaval hulgal ning professionaalsete teadmiste ja oskustega inimeste poolt. Selleks on asenduskodu kasvatusala töötajatele kehtestatud nõudmised töökogemuse ja hariduse vallas (SHS § 21³ lg 2 p 1), muude isikuomaduste osas (SHS § 25² lg 1 punktid 2-6) ning laste vastu suunatud kuritegudes karistatuse puudumisega seoses (SHS §-s 10¹).

Vastavalt SHS §-le 15³ ja § 21³ lg 1 punktile 1 võib asenduskoduteenust osutada üksnes teenuse osutaja tegevuskohajärgse maavanema antud tegevusloa alusel. Enne tegevusloa andmist kontrollib maavanem muuhulgas kasvatusala töötajate vastavust eelnimetatud nõudmistele (SHS § 21³ lg 2 punktid 1, 6 ja 7). Andmed teenuse osutaja kohta kannab maavanem majandustegevuse registrisse (SHS § 21³ lg 7). Registreeritud kantavad andmed hõlmavad ka kasvatusala töötajat ning tema kvalifikatsiooni puudutavaid andmeid.⁷

Tegevusloa andmise aluseks olevate andmete muutumisest on tegevusloa omaja kohustatud teavitama hiljemalt viie tööpäeva jooksul tegevusloa väljaandjat, kes kannab muutunud andmed majandustegevuse registrisse kolme tööpäeva jooksul nende saamisest arvates (SHS § 21⁷ lõiked 1 ja 2). Andmed, mille muutumisest tuleb asenduskoduteenusel osutajal maavanemat teavitada, hõlmavad ka kasvatusala töötajat ning tema kvalifikatsiooni puudutavaid andmeid.⁸

Mõnda kasvatusala töötajat puudutavate andmete esitamata jätmisel ei ole teave, mille alusel kontrollida teenuse osutaja vastavust seaduse nõuetele, piisavalt ülevaatlik. Seega ei tarvitse olla tagatud asenduskoduteenusel olevate laste õigus olla hoolitsetud selleks erialaselt ettevalmistatud ja muul viisil laste kasvatamiseks sobivate töötajate poolt.

Seega, kui MTÜ Maria Lastekeskuses on veel kasvatusala tööd tegevaid isikuid peale majandustegevuse registrisse kantud kasvatusala töötajate, tuleks ka nimetatud isikud, lähtuvalt SHS § 21³ lõike 8 alusel antud määrusest registreerida majandustegevuse registris.

(4.1.2) Laste hinnangul ei ole asenduskodus võimalust omaette olekuks, välja arvatud tualettruum või jalutama minek.

⁷ SHS § 21³ lg 8 ning sotsiaalministri 21.01.2009 määruse nr 13 „Majandustegevuse registrisse kantavate teenuse osutaja andmete loetelu ja teavitamist vajavate muudetud andmete loetelu kehtestamine“ § 1 lg 3.

⁸ Samas § 2 p 3.

Laste magamistoad asuvad katusealustes ruumides, mille pindalast osa on kaldlaega, mille all ei saa püsti seista. Ühegi lapse magamistoas ei olnud kirjutuslauda, raamaturiulit ega öökappi. Mõnes magamistoas puudusid toolid. Enamikes tubades olid olemas madalad nn diivanilauad, mis ei ole sobivad koolitöö tegemiseks. Direktori ja laste sõnul tehakse koolitöid kõik koos söögitoas.

Asenduskodu direktori sõnul on asenduskodus tervisekaitsenõuded täidetud: lastele on tagatud nii piisavalt põrandapinda kui ka vajalik mööbel.

(4.1.2.1) Sotsiaalministri 20.07.2007 määruses nr 59 „Tervisekaitsenõuded asenduskoduteenusel“ § 4 lõikes 4 on sätestatud, et igale asenduskoduteenusel viibivale lapsele peab olema tagatud omaette voodi või voodikoht naril, riidekapp või selle osa, öökapp, raamaturiul või selle osa, laud ja tool. Seega võivad lapsed jagada nari, riidekappi ja raamaturiulit, kuid öökapp, laud ja tool peavad olema tagatud eraldi igale lapsele.

Teenuse osutaja peab igale lapsele nimetatud esemete olemasolu tagama. Seaduse seletuskirjas on ühtlasi täpsustatud, et tervisekaitsenõuetes märgitud laua all on silmas peetud kirjutuslauda.⁹ Isegi, kui lapsed õpivad koos söögitoa laudade taga, peab lapsele olema tagatud ka kirjutuslaud oma toas. See annab lapsele võimaluse privaatsmateks tegevusteks, lugedes, joonistades, kirjutades vms oma laua taga, kui ta soovib olla omaette.

Seega on lastele vajalike kirjutuslaudade, riulite, öökappide ja toolide puudumine asenduskoduteenusel tervisekaitsenõuete rikkumine. MTÜ Maria Lastekeskuse direktor ei ole arvestanud õiguskantsleri 07.06.2011 kontrollkäigu kokkuvõttes tehtud märkust laste magamistubade vajaliku sisustuse osas.

(4.1.2.2) Asenduskoduteenusel tervisekaitsenõuete § 4 lg 2 punktist 1 tulenevalt peab laste magamistoas olema 6 m² põrandapindala iga lapse kohta. Vabariigi Valitsuse 26.01.1999 määruse nr 38 „Eluruumidele esitatavad nõuded“ p 4 sätestab: „Eluruumi iga elu-, töö- ja magamistoas laiuse (vastasseinte vaheline kaugus) alammäär 2,4 m, vähim kõrgus 2,5 m, ühepereelamutes 2,3 m. Katusekorruse kaldseintega toas peab vähim kõrgus olema tagatud vähemalt toa poole põrandapinna ulatuses.“

Sotsiaalminister kui asenduskoduteenusel tervisekaitsenõuete kehtestaja on seisukohal, et hoones ja ruumides, kus asenduskoduteenusel osutatakse, peab üldise eluruumi põrandapindala olema kooskõlas Vabariigi Valitsuse 26.01.1999 määrusega nr 38.¹⁰ Seega, kuigi sotsiaalministri 20.07.2007 määrusega nr 59 on kehtestatud erinorm asenduskoduteenusel ruumide põranda üldpindala kohta, kehtivad ruumide laiusele ja kõrgusele Vabariigi Valitsuse 26.01.1999 määruses nr 38 kehtestatud üldnormid.

Nimetatud nõuete täitmist kontrollib Terviseamet¹¹ ning õiguskantsler ei ole seda pädev tegema. Siiski tekkis järelkontrollkäigul tõsine kahtlus, kas asenduskodu katusealused kaldlagedega ruumid vastavad teenuse osutamiseks vajalikele nõuetele.

⁹ Seletuskiri sotsiaalhoolekande seaduse, käibemaksuseaduse, rahvatervise seaduse, riigilõivuseaduse ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu 918 SE juurde, lk 40-41.

¹⁰ Sotsiaalministri 14.12.2012 kiri nr 15.8-3/4732-4 õiguskantslerile.

¹¹ Rahvatervise seaduse § 8 lg 2 p 8¹ ja § 15.

Eeltoodust tulenevalt kordab õiguskantsler oma soovitus MTÜ Maria Lastekeskuse direktorile täita nõudeid, mis on sotsiaalhoolekande seaduses kehtestatud pere suurusele ja töötajate arvule ning tervisekaitsenõudeid magamistubadele ja nende sisustusele.

Samuti soovitab õiguskantsler Terviseametil hinnata, kas MTÜ Maria Lastekeskuse ruumide pindala on kooskõlas Vabariigi Valitsuse 26.01.1999 määrusega nr 38, võimaldades pakkuda tervisekaitsenõuetele vastavat asenduskoduteenust kuni kaheksale lapsele, nagu näeb ette hetkel kehtiv tegevusluba.

(4.1.3) Järelekontrollkäigu raames toimunud vestlustel ei suutnud ei direktor ega ükski lastest öelda asenduskodus elavate laste täpset arvu. Lapsed pakkusid erinevalt, et laste arv jääb 10-14 vahele.

Laste elamistingimustega tutvumisel selgus, et lapsed elavad toas enamasti ühe- või kahekesi, kuid ühes toas on koos kolm last. Direktori sõnul on kolmekesti toas elavad poisid vennad, kelle lahutamine ei ole nende huvides ning kes on ise avaldanud soovi koos olla. Direktori väitel on kolme lapse ühes toas elamiseks nõusoleku andnud ka Terviseamet. Samas, järelkontrollkäigul nii elamistingimustega tutvumisel¹² kui vestlustest lastega selgus, et kolmese toa lastest kaks on küll vennad, kuid kolmas laps ei ole nende vend ning laste vend elab teises toas.

Õiguskantslerile jääb arusaamatuks, kuidas ei ole niivõrd väikese asenduskodu direktor ega lapsed võimelised ütlema seal elavate laste täpset arvu. See tekitab kahtlusi, kas õiguskantsleri nõunikele esitatud nimekiri asenduskodus elavate laste kohta vastas tõele.

Nii asenduskodus elavate laste üldarvu kui kolmeses toas elanud laste sugulust puudutavate ütluste vasturääkivus tekitab lisaks küsimusi, mis põhjusel pidas MTÜ Maria Lastekeskuse direktor vajalikuks esitada õiguskantsleri nõunikele ebatäpset teavet.

Asenduskodu tegevust puudutava järelevalvega seoses saab asutus hinnata oma senist tegevust lapse huvidest lähtuvalt. Võimalike puuduste tuvastamine järelevalve käigus ning nende tunnistamine asenduskodu poolt võimaldavad asenduskoduteenuse pakkujal oma tegevust korrigeerida ning pakkuda lastele edaspidi paremat teenust. Õiguskantsleri järelevalve tulemusel tehtavate soovitusete ja ettepanekute eesmärk on saavutada, et laste õigused oleks tagatud, mis peaks olema ka laste eest hoolitseva asutuse tegevuse aluspõhimõtteks.

[Punktid 4.2 – 4.4 tunnistatud asutusesiseseks kasutamiseks.]

(5) Õiguskantsler saadab järelkontrollkäigu kokkuvõtte teadmiseks MTÜ Maria Lastekeskuse direktorile, Lasnamäe ja Põhja-Tallinna linnaosade vanematele, Tapa vallavanemale, Terviseametile, Lääne-Viru maavanemale ja Tallinna Perekeskusele.

¹² Laste tubade ustel olid nende nimed. Kolmelapselise toa uktsel ei olnud kolme venna nimed, vaid kahe venna ja veel ühe lapse nimed.